

Демократију неће обновити непријатељи демократије. Она ће се обновити или тако што ће режим изгубити међународну подршку, или тако што ће довољан број грађана одлучити да оствари своје интересе у Србији као у земљи у којој живе и у којој, као уређеној и слободној, желе да живе и њихова деца. Мени би, наравно, била дража ова друга опција, каже у интервјуу за Нова.рс Гојко Божовић, писац и главни уредник Архипелага.

Причати са Гојком Божовићем, писцем и главним уредником Архипелага увек је посебан изазов јер је у питању интелектуалац каквог би свака култура пожелела. Образован, начитан, човек са врло јасним ставовима о књижевности, друштву, политици и генерално свету око себе.

Отказивање Сајма књига само је први мотив да попричамо са Гојком Божовићем о

различитим темама.

– Одлука о отказивању је разумна, али је закаснела. Све што се зна сада знало се и пре два месеца. Сајам књига је важан и потребан, али у овој ситуацији није могућ. Он није отказан због издавача, него због пандемије. Нико није више заинтересован за Сајам књига од издавача и читалаца. Биће тешко обновити социјални и културни живот после пандемије, али да би то било могуће, морамо већ сада размишљати о дану после и морамо бити одговорни у приступу познатим догађајима како не би били упропашћени неодговорним и нереалним приступима. Морамо у овим околностима да оснажимо контакте са читаоцима уз помоћ књижара и културних институција, клубова читалаца и, поготову, нових медија.

[Људмила Улицка](#) је сада била у најужем кругу на кладионици за Нобела. Требало је да буде Архипелагов гост пре неколико година у Београду, међутим, због болести није. Да ли се нешто планира у вези са њеним евентуалним новим доласком?

– Жао ми је што је пре неколико година долазак Људмиле Улицке у Београд отказан у последњем тренутку. Улицка је непревазиђени мајстор приповедања, али и савршена саговорница. Воли сусрете са читаоцима, а у књизи „Свето смеће“ на једном месту пише како је импресионирана да се у једној малој земљи као што је Србија толико књига преводи и објављује. Свакако ћемо се потрудити да, када се ситуација с пандемијом стабилизује, организујемо сусрет Улицке са српским читаоцима. С друге стране, тај сусрет је већ непрекинут и интензиван. Улицка је веома читана у Србији, све њене књиге су имале одличан пријем. После неколико романа, Архипелаг је пре годину дана објавио њену књигу аутобиографских прича и есеја Свето смеће, а управо је објављена и књига прича „О телу душе“.

Шта вама говори име новог нобеловца [Абдулразака Гурне](#) ? Да ли сте знали за њега? Сви су изненађени.

– Нисам читао књиге Абдулразака Гурне. Његово име знам по чувењу. У низу изненађујућих одлука које је донео Нобелов комитет, ово је свакако једно од највећих изненађења. Последњих десетак година Нобелов комитет доноси одлуке којима час изазива контроверзе и јавне буре, час смирује ситуацију, час жели да географски прошири поље свог интересовања, час жели да се представи саображен духу времена и

модерности, па тако проширује поље књижевности и културе отварајући се и за поп културу. Али све ће то, у конкретном случају, бити мање важно ако захваљујући овој одлуци упознамо једног доброг писца и ако одлука баци више светла на савремену афричку књижевност.

Када Архипелаг планира да објави последњу книгу [Хавијера Серкаса](#) “Терра Алта” за коју је добио шпанску награду Планета?

– Архипелаг је до сада објавио три романа Хавијера Серкаса – најпре „Саламинске војнике“, потом „Хохштаплера“ и „Краља сенки“. Планирамо да роман „Терра Алта“ објавимо током следеће године. Истовремено цењен од критике и читан у огромним тиражима, Хавијер Серкас је стекао славу једног од водећих савремених европских романиста, обликујући читав један нови модел европског романа. То је, с једне стране, модел документарног романа у коме се постепено и на основу непобитних историјских чињеница оживљава једно време, један догађај или један људски живот. С друге стране, у тим романима и сам Серкас је један од јунака, неко ко истражује чињенице живота својих јунака и заједно с њима проживљава драму о којој пише. Ту се указује особено искуство аутофикције. Нимало није случајно да Хавијер Серкас посебно цени Данила Киша, па је у његовом роману Краљ сенки Киш повлашћена фигура, а Кишова прича „Славно је за отаџбину мрети“ из књиге Енциклопедија мртвих, заправо, најбољи кључ за разумевање тог романа.

Неке књиге незаслужено прођу ван радара, стиче се утисак да је таква Архипелагова књига о [Зорану Ђинђићу](#) „Портрет политичара у младости“ Драгана Лакићевића Лакаса из 2018.

– Свакако је књига прошла слабије него што заслужује. Али већина књига данас остаје изван радара. Најпре, књига има много, па онда за преосталу пажњу конкурише велики број књига. Друго, о књигама се мало говори. Оне су изгубиле социјални утицај, мало су видљиве у јавности, најчешће су видљиве само уколико се у њима препознаје ефекат забаве. Овим основним разлозима придружује се трећи, у најближој вези с књигом Портрет политичара у младости. За разлику од англоамеричке културе у којој су то најчитанији жанрови, биографије и аутобиографије код нас никада нису биле особито читане. О књизи Портрет политичара у младости писало се доста, поводом ње је организован читав низ јавних и врло посећених догађаја. Али књига није постала бестселер. Зоран Ђинђић није био популаран док се бавио политиком и док је био на власти. Постао је популаран после свог убиства. Али и тај однос широке јавности више је ритуалан него у духу сусрета с његовом политиком или с његовим филозофским или

публицистичким књигама.

Изгледа као да смо као народ прихватили да ћемо живети још дуго година без демократије какву смо тешком муком стекли 5. октобра. Какав је ваш утисак?

– Демократија има успоне и падове. Ни у једном ни у другом случају нисмо недужни. Демократија настаје с тешком муком, а разара се лако и намах, неретко и уз коришћење демократских институција и процедура. Српској демократији насталој после 5. октобра ништа није било наклоњено. Ни наше демократско искуство, ни преовлађујућа политичка култура, ни тешко наслеђе Милошевићевог режима, ни економско заостајање, ни међународне околности. Демократија није пропала зато што је имала бројне и моћне непријатеље него зато што није имала довољно пријатеља. Али не мислим да смо као народ прихватили да живимо без демократије. Нико нас то није питао. У протеклих десет година у Србији је обновљен ауторитарни поредак, а упоредо с тим континуирано траје настојање да се обликује једнопартијски систем. Демократију неће обновити непријатељи демократије. Она ће се обновити или тако што ће режим изгубити међународну подршку, или тако што ће довољан број грађана одлучити да оствари своје интересе у Србији као у земљи у којој живе и у којој, као уређеној и слободној, желе да живе и њихова деца. Мени би, наравно, била дража ова друга опција.

Једном приликом сте рекли да је култура била важна у 20. веку, а да је у 21. веку на сцени масовна култура. Да ли то значи да је култура сада андерграунд, да морамо то да прихватимо као реалност са којом живимо?

– У целом модерном добу култура је пресудно важна. Она обликује друштва и појединце, ствара обичаје и прихватљиве моделе, за њом посежу и превратници и конзервативци, и демократије и диктатуре. Култура се доживљава као формативна основа и мера и слободног и неслободног друштва. Тоталитарна друштва нацизма и комунизма су контролисала културу, али су јој признавала вредност. Контролисали су је зато што су се ње плашили и веровали у њену снагу. У другој половини 20. века појављује се на сцени и у важној улози поп култура. Између ње и високе културе има неспоразума, суревњивости и варница, али су у њиховом односу, некад противречном, некад прожимајућем, настали неки од најзбудљивијих тренутака у култури новијег времена. Али на самом крају 20. века појавила се масовна култура која је суштински непријатељ и високе културе и поп културе. То је култура потрошње а не култура креативности. То је култура популарности а не култура остварености. То је култура фаме и спинова, естраде и таблоида а не култура нових дела и важних идеја. Отуда култура више нема централну улогу у модерном друштву, она је потиснута на маргине, највише у приватност људи који

су заинтересовани за културу. То није природно стање, а оставља поразне последице по читава друштва. Успон масовне културе и маргинализација високе културе јесте један од узрока појаве популизма као глобалног политичког процеса који разара демократију и институције, јавну сцену и критичко мишљење.

Да ли као песник имате утисак да је поезија тренутно јако популарна на друштвеним мрежама?

– Можда не сасвим популарна, али поезија доживљава необично занимљив сусрет с друштвеним мрежама. Видећемо колико ће тај сусрет потрајати и какве ће све облике убудуће узимати, али већ годинама поезија је присутнија на друштвеним мрежама, особито на Фејсбуку, Инстаграму или Твитеру, него у књижевном животу или у излозима књижара. Показује се да је поезија, делимично и због своје сажетости, погодна да се нађе на друштвеним мрежама. То је, наравно, ново обиље и какофонија, али не треба потцењивати ни то што неке песме стичу велику славу и читаност у новом медију, ни способност поезије да опстане и када је на рубу јавности или да у новом медију засија старом и непомућеном снагом.

Како је прошло гостовање канадског писца Дејвида Хомела у Београду пре неколико дана?

– Дејвид Хомел је наш стари пријатељ, драго ми је да је накратко посетио Београд као гост Архипелага и Београдског фестивала европске књижевности. Пандемија је спречила да правимо јавне догађаје, али смо организовали Хомелове сусрете с медијима, потписивање књига, као и посете неким културним институцијама Београда. Архипелаг је објавио три романа Дејвида Хомела настала у коауторству са илустраторком Мари Луис Геј: Путујући циркус, Пут под ноге и Лето у граду.

Које књиге бисте издвојили из ваше нове понуде за ову јесен?

– Управо су објављени нова књига прича Људмиле Улицке „О телу душе“ и књига есеја Чарлса Симића „Анђели на жици за веш“. Објављујемо нове романе Нине Савчић, Ратка Дангубића, Ласла Блашковића, Саше Обрадовића, Николе Моравчевића, Јанија Вирка, Андрија Љубке, Вадима Левентаља или Роберта Менасеа. Објавићемо ускоро и

антологију савремене румунске приче. Драго ми је да ћемо објавити и неколико песничких књига, између осталог, изабране песме Слободана Зубановића. У припреми су и књиге драма Марије Караклајић и Катарине Вешовић. Поред књиге Себастијана Конрада „Шта је глобална историја“, објавићемо и две капитално важне књиге из области историографије. Једно је изузетна Стаљинова биографија из пера Олега Хлевњука „Живот једног вође“. Друго је „Историја Јадрана“ италијанског историчара Еђидија Иветића. Посебно сам задовољан књигом која ће бити велико изненађење за читаоце. То је књига „Из преписке“ Данила Киша коју приређује Мирјана Миочиновић. Ту је мноштво пронађених Кишових писама и писама Кишу најразличитијих људи, од Милована Ђиласа до Мирослава Крлеже, од Давича до Пекића, од Довлатова до Кундере, од Окуцаве до Сусан Сонтаг, од Карла Штајнера до Љубе Поповића. Та књига ће бити читав културни и књижевни догађај, али је та преписка истовремено и најбоља Кишова биографија.

Братислав Николић

(Нова)